

Το χρήμα ως κοινωνική καινοτομία

Δημιουργώντας θετικό κοινωνικό αντίκτυπο και ανθεκτικές τοπικές οικονομίες

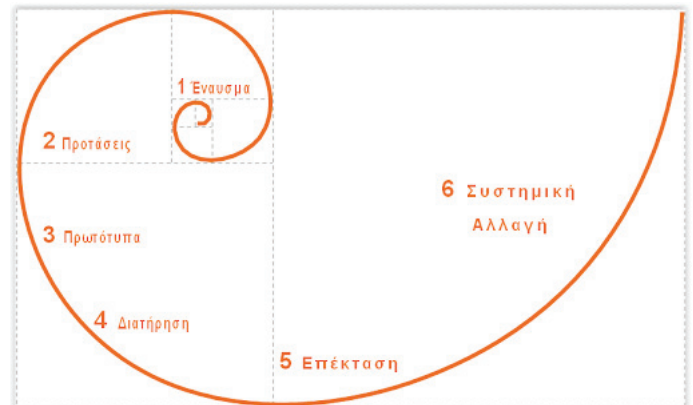
Δρ. Μανώλης Τζουβελέκας
Μέντορας Σπουδών, Σταδιοδρομίας και Επιχειρηματικότητας
Μεταδιδακτορικός Ερευνητής ΑΠΘ
[Manolis Tzouvelekas | LinkedIn](#)

Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα η καινοτομία έγινε προνομιακός χώρος της πανεπιστημιακής έρευνας με τα αποτελέσματα να καταλήγουν στις επιχειρήσεις, στα κράτη, στις κοινωνίες. Στον 21ο αιώνα οι καινοτομίες καθώς και η Κοινωνική Καινοτομία (ΚΚ) μπορούν να δημιουργούν ή να συμβάλλουν ενεργά στην ανάπτυξή τους.

Η έρευνα και οι μελέτες στην Ελλάδα αναφορικά με την ΚΚ μέχρι σήμερα παραμένουν σε επίπεδα χαμηλής σχετικά παραγωγής και ανάπτυξης σε σύγκριση με άλλα είδη καινοτομίας (πχ τεχνολογική). Το τοπίο της ΚΚ παραμένει σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης και δεν γίνεται εύκολα αντιληπτό ως έννοια και ως πρακτική. Τι είναι όμως η κοινωνική καινοτομία;

Ένας λειτουργικός ορισμός των Phills, Deiglmeier and Miller (2008) αναφέρεται σε “μια νέα, περισσότερο αποτελεσματική, αποδοτική και βιώσιμη λύση σε ένα κοινωνικό πρόβλημα, ή ίδια με υπάρχουσες λύσεις για την οποία η δημιουργούμενη αξία προκύπτει πρωταρχικά για την κοινωνία ως όλον παρά για τα επιμέρους άτομα”, ενώ για τον Mulgan “είναι το πεδίο σχετικά με καινοτομίες που είναι κοινωνικές τόσο στα μέσα όσο και στους σκοπούς” (Mulgan, 2012). [Παραδείγματα [εδώ.](#)]

Οι Murray, Caulier-Grice και Mulgan (2010) αποτυπώνουν την ΚΚ ως σπείρα ή “ναυτίλο”, που περιλαμβάνει τις φάσεις ή τα στάδια του ενάρκτη, των προτάσεων, των πρωτότυπων, της διατήρησης, της επέκτασης και της συστημικής αλλαγής. Η σπείρα της ΚΚ αποτυπώνεται στο επόμενο σχήμα.

Η ΚΚ καλείται να δώσει βιώσιμες απαντήσεις σε κοινωνικά προβλήματα, να λύσει ζητήματα που απασχολούν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, σε περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Στο στάδιο αυτό, χωρίς να επεκταθούμε λόγω χώρου στα επόμενα στάδια, αποτελεί πρόκληση η διατύπωση του σωστού κοινωνικού προβλήματος που πρέπει να επιλυθεί.

Η ΚΚ εκτός τη θεωρητική έχει και την εργαλειακή της διάσταση. Για κάθε στάδιο της σπείρας ή του έλικα της ΚΚ, η πρακτική έχει αναπτύξει και αναπτύσσει συνεχώς εργαλεία σε διεθνές επίπεδο. Η ευρηματικότητα και η επιμονή προσώπων, φορέων και επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας καθώς και ερευνητικών κέντρων πανεπιστημίων δημιουργούν ένα νέο περιβάλλον, ένα οικοσύστημα κοινωνικής καινοτομίας με σκοπό την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων.

Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα η καινοτομία έγινε προνομιακός χώρος της πανεπιστημιακής έρευνας με τα αποτελέσματα να καταλήγουν στις επιχειρήσεις, στα κράτη, στις κοινωνίες. Στον 21ο αιώνα οι καινοτομίες καθώς και η Κοινωνική Καινοτομία (ΚΚ) μπορούν να δημιουργούν ή να συμβάλλουν ενεργά στην ανάπτυξή τους.

Η έρευνα και οι μελέτες στην Ελλάδα αναφορικά με την ΚΚ μέχρι σήμερα παραμένουν σε επίπεδα χαμηλής σχετικά παραγωγής και ανάπτυξης σε σύγκριση με άλλα είδη καινοτομίας (πχ τεχνολογική). Το τοπίο της ΚΚ παραμένει σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης και δεν γίνεται εύκολα αντιληπτό ως έννοια και ως πρακτική. Τι είναι όμως η κοινωνική καινοτομία;

Ένας λειτουργικός ορισμός των Phills, Deiglmeier and Miller (2008) αναφέρεται σε “μια νέα, περισσότερο αποτελεσματική, αποδοτική και βιώσιμη λύση σε ένα κοινωνικό πρόβλημα, ή ίδια με υπάρχουσες λύσεις για την οποία η δημιουργούμενη αξία προκύπτει πρωταρχικά για την κοινωνία ως όλον παρά για τα επιμέρους άτομα”, ενώ για τον Mulgan “είναι το πεδίο σχετικά με καινοτομίες που είναι κοινωνικές τόσο στα μέσα όσο και στους σκοπούς” (Mulgan, 2012). [Παραδείγματα [εδώ](#).]

Οι Murray, Caulier-Grice και Mulgan (2010) αποτυπώνουν την ΚΚ ως σπείρα ή “ναυτίλο”, που περιλαμβάνει τις φάσεις ή τα στάδια του ενάρκτη, των προτάσεων, των πρωτότυπων, της διατήρησης, της επέκτασης και της συστημικής αλλαγής. Η σπείρα της ΚΚ αποτυπώνεται στο επόμενο σχήμα.

Η ΚΚ καλείται να δώσει βιώσιμες απαντήσεις σε κοινωνικά προβλήματα, να λύσει ζητήματα που απασχολούν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, σε περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Στο στάδιο αυτό, χωρίς να επεκταθούμε λόγω χώρου στα επόμενα στάδια, αποτελεί πρόκληση η διατύπωση του σωστού κοινωνικού προβλήματος που πρέπει να επιλυθεί.

Η ΚΚ εκτός τη θεωρητική έχει και την εργαλειακή της διάσταση. Για κάθε στάδιο της σπείρας ή του έλικα της ΚΚ, η πρακτική έχει αναπτύξει και αναπτύσσει συνεχώς εργαλεία σε διεθνές επίπεδο. Η ευρηματικότητα και η επιμονή προσώπων, φορέων και επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας καθώς και ερευνητικών κέντρων πανεπιστημίων δημιουργούν ένα νέο περιβάλλον, ένα οικοσύστημα κοινωνικής καινοτομίας με σκοπό την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων.

Η εργαλειακή διάσταση όμως δεν είναι αυτοσκοπός. Χρειάζεται η ανάπτυξη εθνικής πολιτικής και περιφερειακών πολιτικών για την ΚΚ με έμφαση στις συστημικές καινοτομίες και τη συστημική αλλαγή, παρά στην επικέντρωση σε εργαλεία και μηχανισμούς που δεν μπορούν να επιφέρουν θετική συστημική αλλαγή (TEPSIE, 2014).

Τα τελευταία χρόνια λόγω της αλματώδους ανάπτυξης και διάχυσης της χρήσης Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) εκτός από την “κλασική” ΚΚ αναπτύσσονται εφαρμογές ψηφιακής ΚΚ (Digital Social Innovation ή DSI) με την Ε.Ε να στηρίζει αυτή την

[πρωτοβουλία](#). [Παράδειγμα [εδώ](#)].

Οι περιοχές τεχνολογίας που αναπτύσσονται ψηφιακές ΚΚ είναι η Ανοιχτή Γνώση, το Ανοιχτό Υλισμικό (hardware), τα Ανοιχτά Δεδομένα, τα Ανοιχτά Δίκτυα με την ΚΚ να συνδυάζεται με την Τεχνητή Νοημοσύνη [Παράδειγμα [εδώ](#) και [εδώ](#)].

Επιπλέον μαζί με την ΚΚ, όπως αναφέρει ο Smith (2017), εννοικούν η περιεκτική καινοτομία ([inclusive innovation](#)), η λιτή καινοτομία (frugal innovation), η αειφορική καινοτομία ([sustainable innovation](#)), η καινοτομία πολιτών (citizen innovation -[εδώ](#) και [εδώ](#)), η άτυπη καινοτομία (informal innovation [εδώ](#) και [εδώ](#)) και η καινοτομία των κινημάτων βάσης ([grassroots innovation](#)). Οι ανωτέρω επιθετικοί προσδιορισμοί σηματοδοτούν και διαφορετικές προσεγγίσεις και σκοπούς για το αντίστοιχο είδος καινοτομίας.

Ως παράδειγμα, η λιτή καινοτομία εστιάζει σε λύσεις που αφορούν στο μέσο και στη βάση της πυραμίδας (Bottom of Pyramid), ιδίως σε χώρες “του Παγκόσμιου Νότου” με μεγάλα ποσοστά ανέχειας και σωρεία κοινωνικών προβλημάτων. Δεν αφορά σε δρώντες με επαρκή ποσότητα χρημάτων, παρά σε ανθρώπους με πενιχρά μέσα. Ήδη, στην Ευρώπη και διεθνώς έχουν αναπτυχθεί ερευνητικά πανεπιστημιακά κέντρα ([εδώ](#)).

Η ΚΚ μπορεί να είναι ένα προϊόν, μια παραγωγή, μια διαδικασία ή τεχνολογία, αλλά μπορεί να είναι επίσης μια αξία, μια ιδέα, μια νομοθεσία, ένα κοινωνικό κίνημα, μια παρέμβαση ή κάποιος συνδυασμός των ανωτέρω. Δεν είναι απαραίτητο να είναι συνδεδεμένη, ως έννοια και πρακτική, μόνο με την κοινωνική επιχειρηματικότητα, αλλά μπορεί και όντως διατρέπει οικονομικούς φορείς του δημόσιου, του ιδιωτικού και του λεγόμενου τρίτου ή κοινωνικού τομέα.

Το χρήμα κατά τον Daly καθαυτό αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες καινοτομίες στην ιστορία (Mellor, 2005). Ενώ, όμως επινοήθηκε για να λύσει κοινωνικά προβλήματα ως μια κοινωνική καινοτομία, -ανθρωπολογικές και ιστορικές έρευνες για το χρήμα δείχνουν ότι δεν ήταν αντιπραγματισμός αλλά ανταποδοτικότητα, φόροι, χρήματα γάμου, αντίποινα και ίσως διανομή- που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην προέλευση και τις πρώτες εξελίξεις του χρήματος.

Η Kennedy (1995), στο ερώτημα “γιατί χρειαζόμαστε χρηματική καινοτομία” εξετάζει τρεις κοινές παρανοήσεις (ανάπτυξη, διαφάνεια, δικαιοσύνη) αναφορικά με το χρήμα, αποτυπώνει τρία απειλητικά αποτελέσματα (διαρκής πληθωρισμός, χάσμα οικονομικών δεικτών, νομισματική αστάθεια) και προτείνει μέσω αλλαγής αντίληψης και προοπτικής τρεις πιθανές λύσεις στο πρόβλημα (χρήμα μηδενικού επιτοκίου, συστήματα καταθέσεων και δανεισμού μηδενικού επιτοκίου, συμπληρωματικά νομίσματα).

Τα συμπληρωματικά νομίσματα, ιδίως τομεακής και περιφερειακής φύσης, αποτελούν τον πιο εφικτό τρόπο για το ξεπέρασμα της οικονομικής κρίσης και το χτίσιμο βιώσιμων οικονομικών δομών (Kennedy, 1995, Aglietta, 2018). Ο Kalinowski (2012), αναφέρει ότι οι κοινωνίες δεν μπορούν να ανταποκριθούν στα κοινωνικά

και περιβαλλοντικά ζητήματα της εποχής μας χωρίς λειτουργικές μεταρρυθμίσεις των χρηματοοικονομικών και νομισματικών θεσμών.

Τα τοπικά/κοινοτικά νομίσματα ως εργαλεία κοινωνικής καινοτομίας είναι οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά εργαλεία που λειτουργούν συμπληρωματικά στο συμβατικό νόμισμα συμβάλλοντας στο να λύσουν/ μετριάσουν ζητήματα ή προβλήματα τα οποία δεν θα επιλύονταν με το υπάρχον νομισματικό σύστημα. Τα κοινοτικά νομίσματα αν και εμφανίζονται ως καινοτομία στην εποχή μας έχουν μεγάλη ιστορία σε όλους τους πολιτισμούς και όλες τις εποχές.

Στον πλανήτη υπάρχουν, σήμερα πολλές χιλιάδες τοπικών/ περιφερειακών νομισματικών συστημάτων παράλληλα με το επίσημο νόμισμα της κάθε χώρας, χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο τη νομισματική σταθερότητα μιας με την οικονομική επίδραση/αντίκτυπο τους στο συνολικό εθνικό επίπεδο να είναι πολύ μικρή, αλλά σε τοπικό περιφερειακό επίπεδο έχουν μεγάλο κοινωνικό περιβαλλοντικό και οικονομικό αντίκτυπο διατηρώντας τοπικές θέσεις εργασίας προστατεύοντας το περιβάλλον συμβάλλοντας στην τοπική ανάπτυξη.

Η ΚΚ που εκπορεύεται από τα πάνω ή αποτελεί το μέσο για την απεμπόληση βασικών υποχρεώσεων του κράτους ή των κρατών μελών της Ε.Ε εν προκειμένω δεν είναι ΚΚ και πολύ περισσότερο δεν είναι βιώσιμη ΚΚ. Η αρχή της επικουρικότητας σε επίπεδο Ε.Ε πρέπει να βρει την εφαρμογή της στην ΚΚ στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο δημοκρατικής και συμμετοχικής εκπροσώπησης της κοινωνίας και της πολιτείας που είναι αρχικά η Α' θμια και κατόπιν η Β' θμια Αυτοδιοίκηση, όπως ακριβώς για τη διοίκηση των τοπικών υποθέσεων συντρέχει το τεκμήριο αρμοδιότητας υπέρ των ΟΤΑ στο Σύνταγμα (άρθρο 102 παρ.1). Η αρχή έχει ενσωματωθεί στο άρθρο 5 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση ως ένα από τα βασικά εργαλεία της Δημοκρατικής (και της οικονομικής δημοκρατίας, θα προσθέταμε) εκπροσώπησης των πολιτών στην ΕΕ ως αντίβαρο στην κεντρική λήψη αποφάσεων από την ΕΕ.

Αναφορικά με χρηματική καινοτομία και τα τοπικά περιφερειακά

νομίσματα εξ ίσου η συζήτηση οφείλει να αποτελέσει ένα δυναμικό και γονιμοποιητικό πεδίο σκέψης και δράσης και να επικεντρωθεί σε πολιτικές βάσει τεκμηρίωσης (evidence based policies) και πιλοτικά προγράμματα ή προτάσεις [παράδειγμα [εδώ](#) και [εδώ](#)] τα οποία δείχνουν ότι το χρήμα μπορεί να στηριχθεί στη δημοκρατική εκδοχή των τοπικών κοινωνιών, με επίκεντρο τη γνώση, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την ατομική και κοινωνική ανθεκτικότητα, στηρίζοντας την εθνική αλλά και την ευρωπαϊκή οικονομία.

Aglietta, M. (2018). *Money 5000 years of Debt and Power* (Translated by David Broder). London and New York: Verso (first published in 2016).

Kalinowski, W. (2012). *Monetary Innovations and the Social-Ecological Transition*.

Kennedy, M. (1995). *Interest and Inflation Free Money*. Seva International. Ανάκτηση από <http://www.kennedy-bibliothek.info/cx-content/uploads/bibliothek/GeldbuchEnglisch.pdf>

Mellor, M. (2005). The politics of money and credit as a route to ecological sustainability and economic democracy. *Capitalism Nature Socialism*, 16(2), 45–60.

Mulgan, G. (2012). *The Theoretical Foundations of Social Innovation*. In A. Nicholls, A. & Murdock (Ed.), *Social Innovation Blurring Boundaries to Reconfigure Markets* (pp. 33–65). Hampshire and New York: Palgrave Macmillan.

Murray, R. Caulier-Grice, J. and Mulgan, G. (2010). *The Open Book of Social Innovation*. Ανάκτηση από <http://www.nesta.org.uk/publications/open-book-social-innovation>

Phills A. J. Jr., Deiglmeier, K. and Miller, T. D. (2008). *Rediscovering Social Innovation*. *Stanford Social Innovation Review*, 34–43. Ανάκτηση από https://www.researchgate.net/publication/242511521_Rediscovering_Social_Innovation

TEPSIE, (2014). 'Social Innovation Theory and Research: A Summary of the Findings from TEPSIE.' A deliverable of the project: "The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe" (TEPSIE), European Commission – 7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research